

ישיבת הר עציון בית מדרש האלקטרוני (ב.מ.א.)
*****

הפטרת השבוע

סידרת שיעורים ע"י הרב יהודה שביב
*****

הפטרת כי תשא

מלחמות דור דור בעבודה זרה (אשכנזים: מ"א, י"ח, א-לט כ-לט ספרדים מתחילים בפסוק
(כ'))

א. סגנון במקרא

מסתבר שתוספת שנוהגים בה האשכנזים, באה לתת את הרקע לחיזיון שעל הכרמל,
מעין מה שמצינו בהפטרת בשלח, שאף בה מוסיפים האשכנזים פסוקים רבים שתכליתם ליתן
תמונת רקע.

אבל על פי דרכינו ניתן ללמוד מהוספה זו דבר מאלף. הכתוב מספר על עובדיה, כי
היה ירא את ה' מאד, דבר שמצא ביטוי במעשהו האמיץ שהחביא במערה מאה נביאים
וככלכלם לחם ומים, חרף משטר האימים של איזבל שביקשה להכרית את כל נביאי ה'. אליהו
יודע על כך, שהרי עובדיה מזכיר לו "הלא הגד לאדני את אשר עשיתי בהרג איזבל את נביאי
ה' ואחבא מנביאי ה' מאה איש... ואכלכלם לחם ומים" (י"ח, ג), אך למרות זאת אליהו
מכריז באזני כל: "אני נותרתי נביא לה' ל ב ד י" (י"ח, כב) ואף לה' הוא אומר בהמשך (שכבר
לא נקרא בהפטרה): "ואת נביאיך הרגו בחרב ואותר אני לבדי" (י"ט, י). מי שהוא נביא אמת
ודבר ה' בפיו אמת (1) ועומד בפני מי שחותמו אמת - הוא יאמר דברי שקר ולא ידייק בדבריו
(2)?

על כרחנו נוקט המקרא ונוקט אליהו לשון גוזמא, ויכול הנביא לומר שהוא נותר לבדו
למרות שנותרו עוד מאה נביאים. מעתה אפשר לומר מעין זה גם לגבי הלשון האמורה במעשה
העגל שבפרשה. מן התיאור עולה כאילו רובו ככולו של העם השתתף בעבודת העגל. אבל
בדיקה מדוקדקת מעלה, כי רק כמה אלפי איש השתתפו והרי זה מספר זניח ביחס לעם כולו.
אך הבעייה היא מצב העם בכללותו, שגם אם אין הוא עובד עבודה זרה, הרי אין ליבו שלם עם
ה' והם 'פוסחים על שני הסעיפים' (י"ח, כא). רוב פסוקי ההפטרה מתארים את ההתמודדות
על נפש העם, נפשו של 'הרוב הדומם', הפוסח. מעתה תבוא ההפטרה ותאיר על הפרשה,
לראות גם במעשהו של משה מאבק על נפש העם. ומכאן המשפט המיידני שיוזם משה לעובדי
העגל.

ב. באש ומים

כי משותפת לפרשה ולהפטרה ההתמודדות עם עבודה זרה ועובדי עבודה זרה, אמרנו
שבעיקרה היא התמודדות על נפש העם.

שני יסודות משמשים בשני המאבקים - האש והמים: עגל הזהב שבפרשה נוצר באש
(י'ואשלכחו באש ויצא העגל הזה" ל"ב, כד) ומיחוי נעשה ע"י אש ומים (י'ויקח את העגל אשר
עשו וישרף באש ויטחן עד אשר דק ויזר על פני המים" ל"ב, כ).

ושני אלו המים והאש היו גם האותות מלמעלה כנגד עבודת הבעל: המים - במניעתם
משך זמן רב ובהתחדשותם עם ביעור נביאי הבעל וביעור אמונת הבעל מלב העם (3). והאש
היתה הראיה החותכת והמיידית: "האלהים אשר יענה באש הוא האלהים" (י"ח, כד).

ג. כוחה של תפילה

מענה ה' הוא מענה לתפילת הנביא. גם בפרשה וגם בהפטרה מצינו את תפילותיהם
של הנביאים המנהיגים - משה ואליהו. כל אחד מתפלל על פי דרכו ולפי צורך המצב והדור,
אבל שניהם מופיעים כדברי העם וכמייצגיו כלפי שמיא, אף שבאמת כל אחד מהם היה רחוק
מהעם לגבי כל הקשור לעבודה זרה, לא רק נפשית רוחנית אלא גם ממש פיסית, ובאמת גם

בפרשה וגם בהפטרה ה' כביכול מזמין את הפנייה והתפילה. בפרשה - "ועתה הניחה לי" (ל"ב, ו) ובהפטרה "ודבר ה' היה אל אליהו בשנה השלישית" (י"ח, א) - ה' כמצווה עליו לפעול.

בזה גם משתקף לנו הפרש בין תקופת המדבר לבין הישיבה בארץ ישראל. במדבר, הכליון בשל ע"ז עשוי להיות חרוץ ומיידי "הניחה לו ויחר אפי בהם ואכלם", ואילו בארץ ישראל הבצורת היא 'שוט' יש בידי הקב"ה, ואולי היא ביטוי ל'ניתוק יחסים', להיות בני ישראל כנזופים. אכן הבצורת, בהתמשכותה שנה אחר שנה יכולה גם היא להביא כלייה [פיסית].

ד. סגירת מעגל

במובן מסויים יש בחיזיון של הכרמל סגירת מעגל שהחל למרגלות הר סיני. במדבר בסיני נשמעה בחלל הקריאה הקשה "אלה אלהיך ישראל" (ל"ב, ד). ולמרות שהתפלל משה וביער העגל וביער עובדיו והמחוללים סביבו, עדיין תיקון שלם לא מצינו, עדיין לא באה קריאה מתקנת כנגדה (5). רק משהדהדו שאגות העם ברכס הכרמל "ה' הוא הא-להים; ה' הוא הא-להים" או אז כמו בא העניין על תיקונו" (6).

ה. משה ואליהו

קיימת הקבלה בין שני המנהיגים הנביאים - משה ואליהו - והמדרש הרחיב בה :

'ויקח אליהו י"ב אבנים כמספר שבטי בני יעקב. כך פתח ר' תנחומא בי ר' אבא : ובנביא העלה ה' את ישראל ממצרים' (הושע, י"ב, ד) - זה משה 'ובנביא נשמר' - זה אליהו. אתה מוצא, שני נביאים עמדו להם לישראל משבטו של לוי, משה ראשון ואליהו אחרון (7) ... משה גאלם ממצרים ... ואליהו גואלם לעתיד לבוא ... ואת מוצא שמשה ואליהו שוין זה לזה בכל דבר (8) ... משה כינס את ישראל להר סיני ואליהו כינסם להר הכרמל; משה ביער עובדי ע"ז ... ואליהו ביער עובדי ע"ז ... משה התפלל על ישראל 'אל תשחת עמך ונחלתך' ואליהו נתפלל על ישראל 'ענני ה' ענני' ... משה קיבלו ישראל על ידו אהבתו של מקום ... ואליהו קיבלו ישראל על ידו אהבתו של מקום שנאמר 'ה' הוא האלהים' ... משה הוריד את האש ואליהו הוריד את האש ... משה בנה מזבח ואליהו בנה מזבח ... משה כשבנה את המזבח ... בנה אותו ל"ב אבנים למספר בני ישראל ואליהו כשבנה את המזבח בנה אותו למספר שבטי ישראל ..." (פסיקתא רבתי, ד).

כבימי משה כך בימי אליהו פועל יצר הרע של עבודה זרה, וכל מנהיג נדרש להתמודד עם רעה זאת לפי דרך הדור והשעה, ומה שהתאים פעם לא בהכרח מתאים לדור אחר ולתקופה אחרת. אבל התכלית היא אחת : שנים עשר שבטי ישראל הם הנגאלים לראשונה ע"י משה, והם העתידים להיות מבושרים בגאולה אחרונה ע"י אליהו.

הערות :

(1) ראה שם ספ"ז.

(2) בעל המצודות פירש בפ"ח, כג : "אני נותרתי - כי מאה הנביאים אשר החביאם עובדיה לא היו ידועים להם" ומה יאמר כלפי דברי אליהו לה? אף בזה הוא מסביר : "לבדי - כי מאת הנביאים שהחביא עובדיה אינם ידועים להם". ועדיין לא מובן הרי אל ה' הוא מדבר וכיצד הוא יכול לומר "ואותר אני לבדי"? ועוד מצינו מפורש במדרש תנחומא (חקת, ד) : "דורו של אחאב כולו עובדי עבודה זרה היו וע"י שלא היו בהן דלטורין, יוצאין למלחמה ונוצחין. הוא שאמר עובדיה לאליהו ... ואחביא מנביאי ה' מאה איש ... ואליהו מכריז בהר הכרמל אני נותרתי נביא לה' לבדי, וכל עמא ידעין ולא מפרסמין למלכא".

3. ראה שם במ"א תחילת פרק יז. ובתחילת ההפטרה (למנהג האשכנזים) ה' מצווה עליו : "לך הראה אל אחאב ואתנה מטר על פני האדמה", ובסיום הפרק מסופר : "השמים התקדרו עבים ורוח ויהי גשם גדול". (למנהג התימנים אף פסוק זה כלול בהפטרה, שהם קוראים עד סוף הפרק.)

(4) "הניחה לי - עדיין לא שמענו שהתפלל משה עליהם והוא אומר הניחה לי? - אלא כאן פתח לו פתח והודיעו שהדבר תלוי בו, שאם יתפלל עליהם לא יכלם" (רש"י עפ"י התנחומא).

(5) אפשר שפר שמקריב אליהו על מזבח ה' ההרוס אותו הוא מרפא, יש בו גם מן הכפרה על העגל, בחינת: יבוא האב ויקנח צואת בנו, מעין שמצינו בחז"ל לגבי פרה אדומה. ואף ללמד ששורש ע"ז בישראל הוא עגל הזהב שבמדבר. ולאחר כל גילוי מאוחר של ע"ז יש לכפר כפרת-מה, אף על השורש.

(6) אילו היינו ממשיכים לקרוא בספר מלכים היינו מגלים הקבלות נוספות לפרשתנו. גם משה וגם אליהו זכו לגילוי שכינה פרטי בנקרת הצור בחורב. גם כאן וגם שם כרוך 'הנצחון' על ע"ז בכילויים הפיסי של העובדים. אלא שבמדבר הטיהור נעשה ע"י בני לוי ואילו בכרמל אליהו לבדו הורג את נביאי הבעל. ואולי עובדה זאת נובעת מכך שלקריאת משה 'מי לה' אלי מתלקטים כל בני לוי, ואילו אליהו חש את עצמו - גם לאחר הקריאה הנלהבת של העם 'ה' הוא האלהים' - שרוי לבדו. שכבר רואה הוא שאי אפשר לו להתקשר אל העם ואין הוא מנצל את הגילוי בצור בחורב להתפלל ולבקש כדרך שעשה זקנו משה. ואפשר שפסימיותו של אליהו ניזונה מאשר אירע במדבר. אם יכל העם לעשות את העגל ארבעים יום לאחר הגילוי המיוחד בסיני. אם כן מה ימנע מהם לשוב אל הבעל גם לאחר שחזו בירידת אש מן השמים. אכן, חרף הדברים השווים העולים מהמשך התיאור בספר מלכים, בחרו בוחרים ההפטר לסיים בקריאה "ה' הוא האלהים".

(7) יש מסורות אחרות לגבי מוצאו השבטי של אליהו ואכמ"ל.

(8) כאן באו במדרש פרטים רבים שלא הזכרנום, עיי"ש.

*****

כדי להרשם יש לשלוח בקשה לכתובת

MAJORDOMO@ETZION.ORG.IL

עם התוכן:

. GET YHE-TEST H-SUBSCRIBE

קיימת גם מערכת שיעורים באנגלית. כדי לקבל רשימת השיעורים, יש לשלוח בקשה לכתובת:

LISTPROC@JER1.CO.IL

עם התוכן:

. INFO YHE-ABOUT

בשאלות אפשר לפנות למשרד הישיבה 02-9931-456 ולבקש את משרד האינטרנט, או לכתוב לכתובת YHE@JER1.CO.IL

*****

כל הזכויות שמורות 1997 ישיבת הר עציון